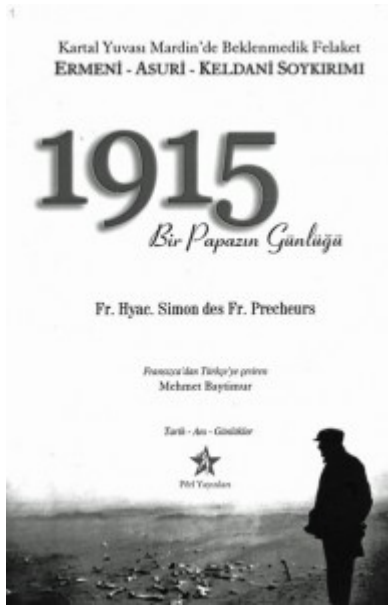

Selçuk Uzun: Mardin´de 15 Ağustos 1915 tarihini iyice not edin

Posted on 26/07/2015

1915/16 yıllarının Mardin´indeyiz. Fransız Dominikan Ruhbanı Hyacinthe Simon´un „1915: Bir Papazın Günlüğü“ adını taşıyan bir kitabı yayınlandı Türkçe´de. 160 sayfalık kitabın üst başlığı „Kartal Yuvası Mardin´de Beklenmedik Felaket: Ermeni-Asuri-Keldani Soykırımı“ adını taşıyor. (Peri Yayınları, Kasım 2008). Uzun yıllar Mardin´de bulunan H. Simon´un kitabı hem bir günlük hem de bir anı türünde. Gördüklerini, yaşadıklarını anlatıyor.

Hrant Dink Vakfı'nın Mardin Tabipler Odası, Mardin Barosu, Mardin Sinema Derneği, Turabdin Süryani Kültür Derneği ve Mardin KAMER'in işbirliği ile düzenlediği "Mardin ve Çevresi Toplumsal ve Ekonomik Tarihi" konferansını izledikten sonra, Mardin'in 1915 yılını anlatan H. Simon'un kitabını hatırladım.

H. Simon, kitabının önsözüne şöyle başlıyor: „Mart-Kasım 1915 tarihleri arasında Türkiye´de gökyüzü kan rengi bir hat ile kapandı. Bu kızılık, bu kan deryası kuzeyin kızılımsı şafağı ile aniden bastırdı. Bu kan rengi önce korkuyu yaydı, sonra vurduğu tüm çizgilere cesetler dizdi.“

H. Simon, kitabın 89. sayfasından itibaren başlıyor anlatmaya: *„Kadın ve çocuk pazarı: O zamanlar oluşan tüm utanç verici rezil olaylar gözlerimin önünde sergilendi. Bunu önceden bilemiyorduk sanki. Katliamlar ve yangınlar gördük. Mardinlilerin sürgününü gördük. İnsan vücutlarının avlanışını, altın gasplarını gördük. Mide bulandırıcı, yüz kızartıcı her şeyi gördük. Ama aşağıdaki olayı da göreceğimiz aklımıza gelmemiştir. Bu kadarını beklememiştir.“*

„Mardin’de hem de 1915 yılında beyaz erkek çocuklar ve kızlarla beyaz kadınlar satıldı. Hıristiyan beyazlar. Ve daha da büyük acımız ve utancımız, satışlar her zaman Müslümanlar için, onların menfaatine yapılıyordu.“

Mardinli Müslümanlar, evlerinin damlarından, sanki film ya da bir eğlence seyrediyorlarmış gibi sokaklardaki Ermeni katliamını seyretmişler, şimdi sıra katliamdan kurtulanları satın almaya gelmişti.

Kitabın 91. Sayfasında H. Simon anlatıyor: *„15 Ağustos 1915 tarihini iyice not edin. Çünkü bu, insan vücutlarının halk pazarlarına çıkarılışının başlangıç tarihidir. „Halk pazarı“ dedim. Doğru çünkü Kürt köylerinden Kürtlerce getirilen el konulmuş kadınlar her gün, gün boyu Müslüman mahallerinde dolaştırılarak satılıyorlardı. Koyun satar gibi yapılan satışlar hem de polisin gözü önünde, serbestçe yapılıyordu.“*

Mahalle mahalle dolaştırılarak insanların satılmasının, Afrika’daki köle ticaretinden farklı bir şey olmadığını belirten H. Simon, kitabında isimler veriyor, örnekler gösteriyor. Mardin’de Rahibe Varina, kendisini ölü göstererek kurtulur katliamdan. Daha sonra onu bir Kürt eşkiyası görür. Kendisini alır köye götürür. 40 gün sonra rahibenin ricası üzerine Mardin’e götürülür. Bir Katolik’e 3 Mecidiye’ye satılır. Yani o zaman bir erin 3 aylık maaşına. Ya da değer olarak 60 Kuruş’a. Kocasını Kürtler tarafından öldürülen dul bir Katolik kadın, açık artırmalara girerek, üç kadını satın alır. Herbiri birer Mecidiye tutar. Yani 20’şer Kuruş’a. Başpiskopos Tappuni, iki yaşındaki bir Süryani kızının canını 1 Mecidiye’ye

kurtarmıştır.

Mardin halk pazarında „bir oğlan çocuğu asla bir Mecidiye´den fazla etmiyor“du diye yazar H. Simon. Bu satışlarda kızlar bazan öyle pek ucuza da gitmez, pazarlık kızışınca fiyatta artar, bazan 30 Lira´ya kadar çıkardı.

H. Simon kitabında „Acı ve onur“ başlığı altında 1 Haziran-30 Ekim arasındaki katliamları tek tek anlatır. „Mardin´de ve her yerde meydana gelen trajedideki ilginç iki noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum“ diyen H. Simon, yok etme yöntemlerini şöyle anlatır: *„Olaylar önceden ve ustaca hazırlanmış, incelenmiş ve benzer programlara bağlanmışlardı. Bu programlara her olayda aynen uyuldu. Senaryo şöyle devam ediyordu: Hıristiyanlar önce toplanıp hapse atılıyorlardı. Sürgünlere çıkarılırken her mahpus diğerine bağlanarak birkaç yüz erkekten oluşan konvoylar haline getiriliyorlardı sonra. Yola çıkarıldıktan sonra da şehirlere birkaç saatlik mesafede ve ölü çukurlarına dönüşmeye müsait yerlerde durduruluyorlardı konvoylar. Konvoydakilerin giysileri tamamen çıkartılıyor, sonra İslamiyet´e dönmeleri resmen tebliğ ediliyordu. Sonra da ister kabul etsinler, ister etmesinler, önemli değil hepsi öldürülüyordu. Öldürmeye uygun her türlü araç kullanılıyordu. Devlet malı fişeklerin kullanılmamasına özen gösteriliyordu. Kılıç darbeleri ile kurbanların önce boyun ve karınlarına darbeler indiriliyor, henüz yaralı iken derin kuyulara atılıyorlardı. Öldürmede kılıç kullanmanın raconu buydu. Bazan basit biçimde eller ve kollar kesiliyor ve bu halde güneş altında bırakılıyorlardı. Yarı ölü vücutlar kimbilir ne kadar zaman sonra tükeniyorlardı. Bir Kürt şöyle demişti birgün: Bizim toprağımız Hıristiyan itlerine mezar olmamalı, çünkü toprağımız kirletilmeyecek kadar temiz.“ Merak edilecek dikkat çekici ayrıntı: Erkek cesetleri, üstteki karın üzeri, altta sırt üstü yatırılmış cesedin üzerine konacak biçimde istif ediliyorlardı. Dehşet verici başka bir ayrıntı: Çocuklar çokça ayaklarından tutularak kol ve bacakları gövdeden ayırtıldıktan sonra çukurlara atılıyorlardı. İnsanı isyan ettiren bir ayrıntı daha: Jandarmalar bazan can çekişen kızlara bile tecavüz ediyorlardı.“*

H. Simon, katliam yapanların bazı özelliklerine de değiniyor: Milisler, zengin olma imkanına kavuştukları ve soyguna gittikleri için mutluydular. Kürtler de emir kulu olduklarını söylüyorlardı. Hatta bizi zorladılar bile diyenler vardı. Cinayetleri yasal kılıfa sokmak için, kurbanlara ferman okunuyordu: Bir subay kırmızı mühürle bezeli bir zarftan bir mektup çıkarıp okuyordu: Hepiniz ölüme mahkumsunuz. Böyle kestirme bir hüküm ancak hükümete ait bir makamdan çıkar.

H. Simon, devamla şöyle yazıyor: „1915 yılının kanlı olaylarını özel yapan, o olaylardaki düzenleme ve uygulamalardan alınan şeytani zevktir. Düzenleyen ve uygulatan kişi bundan etkilenerek zevk duyan kişidir, ama aynı zamanda dokunulmaz olan mevk sahibi, şeytan rolündeki yaratıktır. Öylesine şeytani bir zevkle planlanmıştır ki 1915 yılı, saygıya layık iki varlığı karşı karşıya koymuştur: Biri zayıflığı ve sadakati ile kutsal; öteki hırsı, acımasızlığı, amacı ve insan üstü kötü yaratılışı ve misyonu ile saygıya değer iki varlık karşı karşıya gelmişlerdi. Aralarında kaba güçleri yönünden herhangi bir denge yoktu. Kurt ile kuzu farkından daha da öte bir adaletsizlik.“

1915 yılında gördüklerinden dehşete ve öfkeye kapılmış biri olarak H. Simon, bazı noktaları vurguluyor. Örneğin kadınlara uygulanan vahşeti. „Kadının onuruna da pervasızca saldırıldı. Aile dağıtıldı. Hıristiyan kadının kendisi ise insan sürülerinin geçişleri içinde bir rakam değerine düşürüldü. İki sıra asker arasında vilayetten vilayete dolaştırıldı durdu. Mezopotamya'nın kızgın güneşi altında, azgınlaşmış tutkuların düşüncesizce ve hayvanca saldırıları tehdidi altında diyar diyar dolaştırıldı. Hıristiyan kadının çabuk ve acı çekmeden, ölmeye bile hakkı yoktu. Milisler öldürürken, bazılarının önce memelerini, bazılarının da bileklerini kesiyorlardı. Konvoylardaki kıyım, yalayıp yutuyordu insanlık değerlerini. Bakıyorsunuz başka bir konvoyda kadınların birilerinin kaburga kemiklerini, başka birilerinin bacakları kırılıyordu öldürülmeden önce. Üçüncü bir konvoyda ise bakıyorsunuz bahtsız bir kadını, başını parça parça ederek öldürüyorlar. Öteki bahtsız kadın değnek vuruşları altında can veriyor. Tanıklık edilen örnekler bunlar. Vahşet yalnız canlı kadınlara kullanılmadı. Ölü canlara da uygulandı vahşet.“

Vahşet, ikinci sırada olan ruhban sınıfına yöneltilmişti. „Bu tanrı adamına karşı gösterilen kinin daha derini, daha büyüğü görülmedi tarihte. Kızgınlığın hedefinde ruhbanın her türlü vardı: Keldani, Yakubi (Süryani Ortodoks), Süryani, Gregoryen (Ermeni Ortodoks). Fanatik bir kudurmuşluk ruhbanların ölüm kontenjan rakamlarını artırdı elinden geldiğince. Failler acı çektirmenin en üstün, emsali görülmemiş biçimlerini bulmakta cehennemi bir zekaya sahiptiler. İşkence yaparken öylesine incelikler ve zevkler vardı ki, adını koymak imkan dahilinde değil. Siirt'in Keldani papazı, vücudu korlaşmış kıpkızıl bir demirle dağlanarak öldürüldü. Derik'in Süryani Katolik papazını, hançerledikten sonra, parça parça doğradılar.“

H. Simon'un 1915 katliamındaki vahşet üzerine yazdıkları özetle bu kadar. Ancak Mardin 1915'te yaşananlar henüz bitmiş değil. H. Simon „Altından yapılmış takvim“ başlığı altındaki bölümde şöyle yazıyor: „Masum erkek ve kadınlar uçurumlara koşarlarken, ötekiler para ve dizginsiz menfaat elde etme peşindeydiler.“ Ve bu bölüme Diyarbakır valisi Dr. Reşit'ten bir örnek vererek başlıyor. Bayan Kazazyan Şennaşe'yi geçici olarak sürgün etmeme karşılığında Dr. Reşit 1700 Lira alıyor, daha sonra başkasına satıyor. H. Simon, Dr. Reşit'in daha sonra 100 bin Lira para ve gasp edilmiş ziynet eşyaları olduğunun merkezi hükümet tarafından tespit edildiğini yazıyor.

Buradan itibaren Mardin'deki gasp olaylarına bakalım: H. Simon'un listesi oldukça uzun. Günlüğünde şunlar not edilmiş:

5 Haziran 1915: Hapse atılan Yakubiler, yarın „Muhammed'in Yetimleri“ tanımlaması ve gerekçesi ile serbest bırakılacaklar. Bunun karşılığı da 3000 Lira tutuyor.

30 Haziran 1915: Der Ohannes. Ermeni Katolik Başpiskopos vekili. 90 yaşında hapse atıldı. Özgürlüğüne 300 Lira değer biçildi.

7 Temmuz 1915: Harput'un önde gelenlerin eşleri Dara'da kuyulara atılmak üzere

Mardin´den yola çıktıktan sonra Harrin´de soyuldular. Mücevherlerini, elmaslarını, değerli taşlarını, banka çeklerini, para çantalarını Memduh Bey gasp etti.

8 Temmuz 1915: Memduh Bey tehdit ederek bir günde 4000 Lira götürdü.

9 Temmuz 1915: Diyarbakir´den sürgün edilmiş ileri gelen Ermenilerin eşleri, köklü ailelerin anaları yaşamlarına Dara´da son verilmek üzere yola çıktıktan sonra soyuldular. İpek giysileri alındı ellerinden, kıymetli şeylerini saklayan kasaları buldukları arabadan alınarak yükleri hafifletildi. Şüphe çeken küçük şilteleri söküldü, şilteler içinde 1 Lira´lık 2000 banknot bulundu.

10 Temmuz 1915: Şükür Kespo tehdit edildi. Dövüldü ve hapse atıldı. Hapiste yediklerinin ve ailesine dönmesinin bedeli olarak 500 Lira ödemesi gerekiyordu.

11 Temmuz 1915: Bedros ve Tigran Cenanci Beyler, Memduh Bey´e 600 Lira ödediler. Adı geçenlerin Mardin´deki varlıkları keşfedilince, Memduh Bey´in görmezden gelmesi için rica edilerek ödenen sus payıdır bu para.

12 Temmuz 1915: Zengin Şellime ailesi genç kızlarından üçünün yaşamını güvence altına almak amacı ile üç yaşamı toptan satın aldı: 500 Lira.

13 Temmuz 1915: Nasri Haylo Bey, Mardin´de özgürdü. Böyle kalması ve rahatça nefes alabilmesi için tükettiği hava kabarcıklarının bedelini ödemeye zorlandı: 300 Lira.

14 Temmuz 1915: Sürgün edilmekle tehdit edilen Mardin´in zengin kadınları, özgürlüklerini yeniden satın alabilmek istediler. Pazarlık yapıldı. Vali 1000 Lira değer biçti, ona sunulan teklifi kabul etti: 750 Lira. Ama şunu belirtiyim hemen: Paralar ödendi, fakat yine de bu kadınların hepsi 3 gün sonra 17 Temmuz´da katledildiler.

17 Temmuz 1915: Kapuçin ruhbanı İtalyan Peder Daniel tutuklandı. Ona özgürlüğünü satın almak zorunda olduğu telkin edildi ve iyi bir fiyat biçildi. Kapuçin duymazdan geldi. Hapse atıldı hemen. Kabul edince 3 Temmuz'da bırakıldı ama cebinde sakladığı 23 Lira'yı bile bulamadı. Evine döndüğünde bir valize sakladığı 150 Lira'sını bir daha kavuşmamak üzere çıkardı gözünden. Başka çaresi yoktu.

19 Temmuz 1915: Köklü Süryani Katolik ailesinden Çerbaka, sürgünle tehdit edildi kibarca. O da incelikle öz vatanında ikametinin uzatılması zevkine karşılık 200 Lira'nın kabulünü rica etti.

22 Temmuz 1915: Başpiskopos Gabriyel Tappuni, kendine ait kimliğini, Süryani Katolik milliyetine mensubiyetini satın aldı ilk defa. Memduh Bey'in eline 500 Lira tutuşturdu.

27 Temmuz 1915: Katolik bir Ermeni ailesi zorunlu göçe hazırlanıyordu. Çok şaşırtıcı bir olay. Memduh Bey'in aileyi ziyareti şerefine nail olundu. Daha da şaşırtıcı husus, aile ziyaretçinin şu teklifine muhatap oldu: „Ayrımız gayrımız yok, bana güvenebilirsiniz, eğer saklı paranız varsa onu bana emanet edin isterseniz.“

28 Temmuz 1915: Mardinli kadınlar valiye kendilerini sürgünden kurtaracak ortaklaşa bir hediye almak için aralarında para topladılar. Valiye 1300 Lira sundular. Vali kabul etti, ama iyiliksever bayanları 5 gün sonra sürgün etti yine de.

2 Ağustos 1915: Afremci rahiplerden 22 kişi hapsedildi. Araya girenler oldu, oturup konuştular, pazarlıklar yapıldı ve fiyatlar düşürüldü. Anlaştılar sonunda: Zindanda 3 gün çile çekmeye zorlanan rahipler sonunda barınaklarında sessiz yaşamak hakkını 500 Lira'ya yeniden satın aldılar.

5 Ağustos 1915: İhtiyar Nasri Hammal'ın 3 oğlu ilk konvoy ile birlikte ayrıldılar evlerinden. Buna rağmen para saklandığına hala inanıldığından sıkıştırıldı ve parasını kardeşçe

paylaşmaya zorlandı. Zindan karanlıklarına atıldı. Sonunda yaşlı adam bile zindan konukluğunda kendisine yapılan masrafları ödemek için ricada bulunmak zorunda kaldı: Fiyat: 200 Lira.

10 Ağustos 1915: Amerikalı misyonerlerin ikametgah ve işyerlerinde arama-tarama yapıldı. Ziyaret edildi hepsi tek tek. Felçli bayan Tam'ın odası bile arandı. Sobanın içine kadar didik didik edildi herşey. Para kasasında altın, odalarda gümüş sofrta takımları ele geçirildi. Polisin ziyareti semeresiz olmadı, boşa çıkmadı: Gelir: 600 Lira. Not edilmesi gereken ayrıntı: Evi arananlardan Andrus'un hizmetçisi gece elindeki fener ile Memduh Bey'e evinin eşiğine kadar refakat etti. Fener ustaca yapılmıştı, güzeldi. Memduh Bey feneri kestirdi gözüne. „Senin için ışıksız dönmek daha iyi olur“ dedi. „Polisin dikkatini çekmezsin“. Amerikalı misyonerler fenerlerini çok beklemiş olacaklar.

13 Ağustos 1915: Memduh Bey, Diyarbakir'e gitmek üzere ilk defa çıktı Mardin'den. Beraberinde de özel kasalarla 53.000 Lira ve ek olarak altın bir çanak götürdü.

28 Ağustos 1915: Diyarbakir'den dönen Memduh Bey, Bey Kaspo'nun müsadere edilmiş olan evini arattı didik didik. Evin avlusundaki bir taş altına gizlenmiş 4000 Lira'yı buldu.

30 Ağustos 1915: Sürgüne gönderilmiş Ermeni Katoliklerin evleri devlet lehine müsadere edildi. Ama bütün evleri memurlar soydular parti parti. Mobilyalar, halılar. Ne buldularsa aldılar. Bu da memur lehine yapılan müsadereydi.

H.Simon'un 5 Haziran-30 Ağustos 1915 günleri arasındaki notları bunlar. Bu notlarda gasp edilen paranın toplam değeri 19.400 Lira. Yani o dönemde bir Osmanlı Sadrazam'ının aylık maaşının yaklaşık 10 katı. Ya da birinci sınıf bir valinin maaşının yaklaşık 100 katı.

Ek olarak Memduh Bey'in gasp ettiği 53 bin Lirası var. Yani bir valinin o dönemdeki maaşının 35 katı. El konan ziynet eşyaları var. Ne kadar eve, işyerine mala-mülke el

konduğu ise meçhul. Sonuçta müthiş bir zenginlik kaynağı olmuş Hıristiyanları sürmek, katletmek. İnsanların gasp edilmesi ise ayrı bir fasıl. H. Simon'un deyişiyile „*Masum erkek ve kadınlar uçurumlara koşarlarken, ötekiler para ve dizginsiz menfaat elde etme peşindeydiler.*“

Ben 1915/16'da yaşananları araştırırken iki Memduh tanıdım. Biri bu yazıda söz konusu olan Mardin Polis Müdürü Memduh, diğeri de Erzincan Mutasarrıfı Memduh Bey (Mehmed Memduh bin Tayir-Memduh Sermet). Sonuncusu ayrı bir yazının konusu. Ama Mardin Polis Müdürü'nden farklı değil, hatta daha da kötü. İkisi de birbirinden kötü.

Bazıları Mezopotamya'nın ne kadar kutsal olduğunu, birçok medeniyete ve kültüre ev sahipliği yaptığını bir övünç vesilesi olarak anlatıp dururlar. Bir yanıyla doğru. Öbür yanıyla da Mezopotamya aynı zamanda bir vahşetin, katliamların, insanlığın yüz karası olan olayların yaşandığı bir coğrafya. İnsanlığa karşı işlenen suçların bir coğrafyası. Mardin'de 15 Ağustos 1915 tarihini iyice not edin.